

ЗАГОРОДНІЙ

Анатолій Глібович — академік НАН України, президент НАН України, голова Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

РАДЧЕНКО

Володимир Григорович — академік НАН України, академік-секретар Відділення загальної біології НАН України

ЧЕРІНЬКО

Павло Миколайович — кандидат фізико-математичних наук, керівник Сектору проблем навколишнього середовища Науково-організаційного відділу Президії НАН України, заступник голови Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

РЕМІННИЙ

Віктор Юрійович — кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник Сектору проблем навколишнього середовища Науково-організаційного відділу Президії НАН України, виконавчий секретар Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

МОВА ЙДЕ ПРО ЖИТТЯ!

До 50-річчя програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

У статті наведено стислий огляд передумов започаткування Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», простежено 50-річну історію її діяльності, виокремлено найвагоміші досягнення в роботі Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» за період з 1973 по 2021 р. Наголошено на важливій ролі біосферних резерватів у формуванні нового уявлення про взаємозв'язок між вирішенням проблем навколишнього середовища, сталого розвитку, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Розглянуто особливості окремих резерватів ЮНЕСКО в Україні, історію їх створення та функції, які вони виконують. Окреслено основні завдання та перспективи подальшої діяльності національної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні.

Ключові слова: біосферні резервати, біорізноманіття, сталий розвиток, навколишнє середовище, зміна клімату, програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера».

Людина, як будь-яке живе природне тіло, нерозривно пов'язана з певною геологічною оболонкою нашої планети — біосферою, яка різко відмінна від інших її оболонок.

Академік В.І. Вернадський

«Мова йде про життя» — саме під таким гаслом 17 листопада 2021 р. під час 41-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (Париж, Франція) відбулися урочистості з нагоди 50-річчя програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» — найстарішої наукової програми ЮНЕСКО зі збереження навколишнього середовища, що заклала основи концепції сталого розвитку.

Передумови започаткування програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Починаючи з другої половини ХХ ст. всередині наукової спільноти почало формуватися усвідомлення необхідності міжнародної співпраці з метою дослідження впливу людини на навколишнє середовище. У зв'язку з цим на засіданні Генеральної асамблеї Міжнародної ради з науки (ICSU), яке відбулося 23–25 липня 1964 р., за ініціативою Міжнародної спілки біологічних наук, Міжнародної спілки охорони природи і природних ресурсів та за участю представників майже 150

Біосферні резервати
ЮНЕСКО в Європі станом
на 2020 р. (розмір та форма
позначок умовні)



академії наук з усього світу було започатковано Міжнародну біологічну програму — першу в історії науки довготривалу програму міжнародної співпраці в галузі дослідження продуктивності природних екосистем для їх охорони та раціонального використання ресурсів.

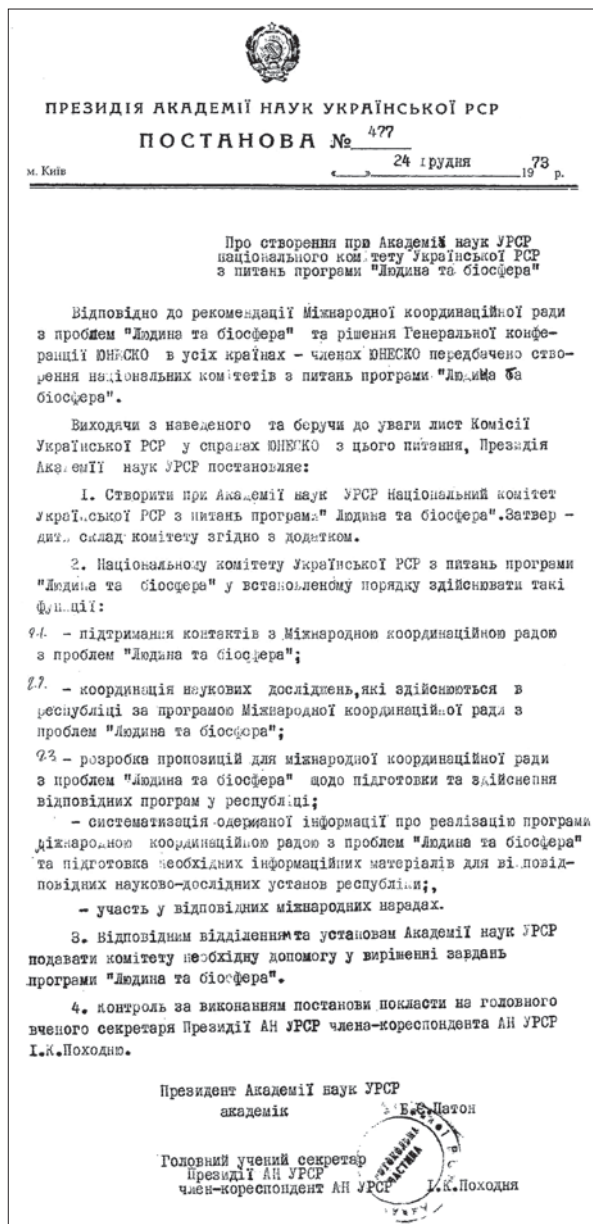
Незважаючи на успіхи, досягнуті у виконанні завдань Міжнародної біологічної програми, вона мала низку недоліків. Зокрема, через те, що у програмі брали участь лише фахівці з природничих наук, у дослідженнях екосистем не було враховано соціальні та економічні складові, не забезпечено вирішення освітніх завдань. Тому назріла потреба в подальших комплексних екологічних дослідженнях, що включають інтереси людини [1].

З урахуванням як позитивного, так і негативного досвіду виконання Міжнародної біологічної програми в листопаді 1971 р. на 16-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО було започатковано нову програму «Людина і біосфера» (скорочено — МАБ, від англійської назви *Man and the Biosphere*) як міждержавну наукову програму, основним завданням якої є поліпшення взаємодії між людиною та навколишнім середовищем, зокрема зменшення загроз для біологічного і ландшафтного різноманіття, розроблення наукових основ збереження, відтворення, функціонування

та раціонального використання екосистем на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях і формування на цій основі екологічної складової забезпечення сталого розвитку [2].

Концепцію біосферного резервату як інструменту реалізації програми МАБ ЮНЕСКО було розроблено в 1974 р. [3], а перші біосферні резервати, що відповідали вимогам Програми, створено в 1976 р., і саме від цього року бере початок Всесвітня мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО, яка охоплює всі типи екосистем і є одним з найважливіших здобутків програми МАБ ЮНЕСКО. Всесвітня мережа біосферних резерватів щороку поповнюється новими об'єктами, і все більше країн у такий спосіб демонструють прагнення до реалізації цілей і завдань Програми.

Так, згідно з офіційною базою даних МАБ ЮНЕСКО, на момент створення Всесвітньої мережі біосферних резерватів складалася з 50 біосферних резерватів у 8 країнах, а станом на листопад 2021 р. — вже з 727 резерватів у 131 країні світу [4]. Одним із прикладів успішної міжнародної співпраці в межах програми МАБ ЮНЕСКО є створення 22 транскордонних резерватів, серед яких варто особливо відзначити створений у 2021 р. перший 5-сторонній біосферний резерват Мура—Драва—Дунай



Постанова Президії АН УРСР про створення Національного комітету Української РСР з питань програми «Людина і біосфера»

площею 931 820 га та з населенням близько 900 тис. осіб, розташований на територіях 5 країн Європи [5]. Загалом же на сьогодні на територіях біосферних резерватів проживає понад 260 млн осіб, а загальна площа резерватів становить близько 5 % поверхні Землі, що еквівалентно площі Австралії! [6].

Створення Національного комітету МАБ України. За рекомендацією Міжнародної координаційної ради з програми МАБ ЮНЕСКО – керівного органу Програми, відповідно до рішення Генеральної конференції ЮНЕСКО, а також з огляду на доручення Комісії Української РСР у справах ЮНЕСКО, Президія АН УРСР 24 грудня 1973 р. постановою № 477 прийняла рішення про створення при АН УРСР Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (НК МАБ України). Було затверджено Положення про Комітет, його персональний склад, основні напрями роботи, визначено першочергові функції [7]. Упродовж 49 років діяльності НК МАБ України його очолювали академіки НАН України К.М. Ситник (1973–1988), В.П. Кухар (1988–1993), П.Г. Костюк (1993–2010), А.П. Шпак (2010–2011), а з 2011 р. – академік НАН України А.Г. Загородній.

НК МАБ України координує дослідження вчених України в рамках довгострокової міждержавної і міждисциплінарної програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Пріоритетним напрямом його роботи є наукове обґрунтування перспективного заповідання території України з метою охорони, раціонального використання і відновлення функцій природних основ життя, здоров'я людини та збереження біорізноманіття.

Стратегічні засади функціонування програми МАБ ЮНЕСКО. Біосферні резервати ЮНЕСКО функціонують на підставі як національних, так і міжнародних нормативно-правових актів. Законодавство у цій сфері динамічно змінюється залежно від корегування пріоритетів та напрямів діяльності Програми МАБ.

Основоположними документами в роботі МАБ є Севільська стратегія та Положення про біосферні резервати, прийняті на II Всесвітньому конгресі з біосферних резерватів ЮНЕСКО у 1995 р. (Севілья, Іспанія). Ці документи визначають процедури формування мережі, номінування, затвердження та виключення резерватів, періодичного звітування про їх діяльність [8]. З метою подальшого коригування

Члени стратегічної групи з розроблення Стратегії Програми МАБ на 2015–2025 рр. під час роботи 27-ї сесії МКР МАБ. Штаб-квартира ЮНЕСКО, Париж, Франція



процесу функціонування Всесвітньої мережі біосферних резерватів на III Всесвітньому конгресі з біосферних резерватів ЮНЕСКО було затверджено Мадридський план дій для біосферних резерватів на період до 2013 року (Мадрид, Іспанія, 2008 р.) [9].

Для розроблення нової Стратегії Програми МАБ на 2015–2025 рр. та відповідного Плану дій для її виконання на 26-й сесії Міжнародної координаційної ради Програми МАБ (МКР МАБ) (Йонкопінг, Швеція, 2014 р.) було створено стратегічну групу у складі 6 членів Бюро МАБ, серед яких був і представник НК МАБ України, та 6 експертів. Стратегію Програми МАБ на 2015–2025 рр. було прийнято вже на наступній, 27-й, сесії МКР МАБ і остаточно затверджено на 38-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, яка відбулася в 2015 р. у Парижі.

Стратегічні цілі Програми МАБ на наступний десятирічний період безпосередньо пов'язані з функціями біосферних резерватів, визначеними в Положенні про Всесвітню мережу біосферних резерватів, та основною глобальною проблемою — зміною клімату.

Стратегічна ціль 1. Збереження біорізноманіття, відновлення і підвищення якості екосистемних послуг, заохочення до сталого використання природних ресурсів.

Стратегічна ціль 2. Участь у побудові сталих, здорових та справедливих суспільств, еко-

номік і населених пунктів, які існують у гармонії з біосферою.

Стратегічна ціль 3. Сприяння розвитку науки про біорізноманіття і сталість, освіти в інтересах сталого розвитку.

Стратегічна ціль 4. Підтримка заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та інших глобальних екологічних змін і адаптації до них.

Основним результатом подальшої роботи стратегічної групи стало розроблення Плану дій для Програми МАБ і її Всесвітньої мережі біосферних резерватів на 2016–2025 рр. (Лімський план дій), прийнятого на IV Всесвітньому конгресі з біосферних резерватів (Ліма, Перу, 2016 р.) [10].

У зв'язку з тим, що реалізація нової Стратегії та відповідного Плану дій потребувала впровадження керівних принципів, які виходили за межі наявного Положення про Всесвітню мережу біосферних резерватів, на 29-й сесії МКР МАБ (2017) прийнято рішення розробити Технічні настанови для біосферних резерватів. За підсумками роботи команди у складі 70 експертів з 33 країн (у тому числі й з України), які майже 2 роки працювали у 4 технічних підгрупах, у жовтні 2020 р. під час 32-ї сесії МКР МАБ було затверджено Технічні настанови [11].

Національний комітет МАБ України сьогодні. Слід зазначити, що Національний комітет МАБ України є одним з найстаріших у



Технічні настанови для біосферних резерватів, затверджені на 32-й сесії МКР МАБ

Європі і має у своєму активі значний науковий доробок. Останніми десятиліттями за ініціативою НК МАБ України фахівці НАН України активно долучалися до розроблення низки основоположних документів (концепцій, стратегій) та виконання державних цільових програм у сфері сталого розвитку, впровадження чистих виробництв, поводження з твердими побутовими відходами, запобігання і боротьби з підтопленням земель в Україні, комплексного протипаводкового захисту, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища, використання відходів виробництва і споживання тощо [12]. Крім того, роботи виконувалися в межах таких академічних програм: цільова комплексна міждисциплінарна програма наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища на 2010–2014 рр.; цільова комплексна міждисциплінарна програма наукових досліджень НАН України з розроблення наукових засад раціонального використання природно-ресурсного потенціалу та сталого розвитку на 2015–2019 рр.; цільова комплексна міждисциплінарна програма наукових досліджень НАН України з проблем сталого розвитку та раціонального природокористування в умовах глобальних змін навколишнього середовища на 2020–2024 рр.

Згідно з рішенням IV Всесвітнього конгресу з біосферних резерватів, з метою впровадження Стратегії Програми МАБ на 2015–2025 рр. та Лімського плану дій на 2016–2025 рр. урядом країн рекомендовано створити на основі цих документів відповідні національні плани. Кропітка робота з підготовки такого плану в Україні тривала майже 1,5 року із залученням фахівців НК МАБ України, Департаменту заповідної справи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, адміністрацій біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні. В результаті спільним наказом НАН України та Міндовкілля України 4 липня 2018 р. було затверджено План заходів щодо впровадження в Україні Лімського плану дій для програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та її Всесвітньої мережі біосферних резерватів на період до 2025 р.

Національний план заходів структурований аналогічно до Лімського плану. Він охоплює широкий комплекс заходів, які згруповано відповідно до стратегічних напрямів діяльності з метою ефективного здійснення Стратегії МАБ на 2015–2025 рр. Кожен стратегічний напрям містить завдання та перелік заходів щодо їх виконання із зазначенням відповідальних виконавців і термінів виконання. Загалом затверджений план містить 11 основних завдань та 54 заходи, для більшості з яких терміни виконання розраховані на весь строк дії Плану. Проте найвагомішим здобутком діяльності Комітету в цьому аспекті є створення національної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО і забезпечення її належного функціонування.

Сучасний стан національної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні. Сьогодні національна мережа в Україні складається з 8 біосферних резерватів, що входять до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО і мають відповідні сертифікати. З них 4 резервати є транскордонними, з яких 2 – трилатеральні.

За останні 7 років площа біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні зросла з 0,8 до 1,2 % загальної площі території країни і станом на вересень 2021 р. становить близько

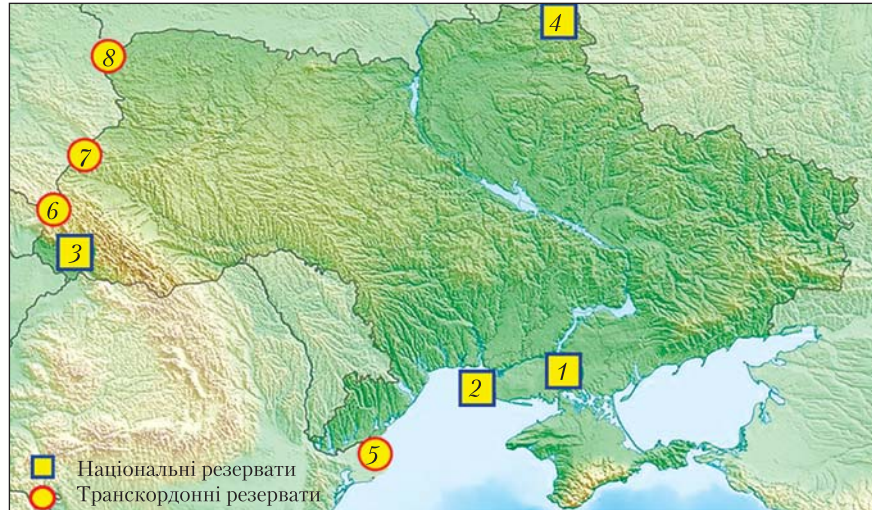
Національна мережа
біосферних резерватів
ЮНЕСКО в Україні.

Національні резервати:

- 1 – Асканія-Нова (1985);
- 2 – Чорноморський (1985);
- 3 – Карпатський (1992);
- 4 – Деснянський (2009).

Транскордонні резервати:

- 5 – Дельта Дунаю (Румунія—Україна, 1999);
- 6 – Східні Карпати (Польща—Словаччина—Україна, 1999);
- 7 – Розточчя (Польща—Україна, 2019);
- 8 – Західне Полісся (Білорусь—Польща—Україна, 2012)



718,5 тис. га. Серед 38 країн Європи за кількістю біосферних резерватів Україна посідає 8-ме місце. Проте відносна площа біосферних резерватів в Україні майже в 5 разів менша, ніж у середньому по Європі¹ (6,8 %).

Одним з найстаріших біосферних резерватів в Україні є «**Чорноморський**», який підпорядковується Національній академії наук України. Відповідний сертифікат ЮНЕСКО резерват отримав 15 лютого 1985 р. Чорноморський біосферний резерват ЮНЕСКО має загальну площу 174 тис. га і репрезентує прибережні території Чорного моря і сухого південноєвропейського степу. Територія резервату — це унікальне поєднання зональних (степ і острівні комплекси) та азональних (лісостеп) компонентів з водно-болотними угіддями міжнародного значення. Різноманіття природних умов у межах заповідної території зумовлює багатство флори і фауни. Головна цінність резервату — орнітофауна. Територія резервату має виняткове значення для збереження біорізноманіття. Понад 50 % видів флори і фауни заповідника підлягають охороні згідно з Бернською конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (1979) або включені до Європейського Червоного списку (перелік таксонів тварин і

рослин, які зустрічаються в Європі та перебувають під загрозою глобального вимирання).

Зону степів в Україні представляє підпорядкований Національній академії аграрних наук України біосферний резерват ЮНЕСКО «**Асканія-Нова**» ім. **Фрідріха Фальц-Фейна**, що отримав сертифікат ЮНЕСКО 15 лютого 1985 р. Його загальна площа становить понад 33,3 тис. га. Резерват забезпечує збереження єдиної в Європі ділянки типчаково-ковилового степу, у рослинності якого переважають дернові злаки. Територія резервату входить до Південного (Азово-Чорноморського) екологічного коридору і має особливе значення для збереження мігруючих видів птахів. Зоопарк заповідника «Асканія-Нова» за масштабами утримання тварин у напіввільних умовах, технологіями акліматизації, рекліматизації є одним з найкращих у світі. Його спеціалізація — розведення і вивчення біології копитних тварин степів, саван, пустель і гірських районів, навколотовидних птахів та рідкісних птахів степової зони.

Гірські системи представляє підпорядкований Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України найбільший біосферний резерват ЮНЕСКО в Україні — «**Карпатський**», який має площу 181 139 га і отримав сертифікат ЮНЕСКО 15 лютого 1993 р. Резерват репрезентує весь комплекс висотної

¹ Враховуючи Гренландію, яка адміністративно перебуває у складі Королівства Данія.



Генеральний директор ЮНЕСКО пані Ірина Бокова (друга зліва) та голова НК МАБ України академік НАН України А.Г. Загородній на церемонії вручення сертифікатів ЮНЕСКО біосферному резервату «Західне Полісся»

поясності Українських Карпат — від передгірських лук і дібров до альпійського гірського поясу. Майже 90 % площі резервату займають унікальні смерекові та мішані ліси, при цьому площі букових, мішаних і смерекових пралісів є найбільшими в Європі. У резерваті знаходиться єдине у Центральній Європі рівнинне місцезростання гірського виду нарциса. Крім того, статус біосферного резервату визначає й такі важливі завдання, як сприяння сталому розвитку Карпатського регіону, збереження його культурного та історичного спадку. Особливе значення територія заповідника має для збереження культури українських горян — гуцулів, бойків та лемків.

Біосферний резерват ЮНЕСКО «**Деснянський**» (сертифікат ЮНЕСКО від 26 травня 2009 р.) площею 70 748 га, підпорядкований Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України і репрезентує східнополіські ландшафти, екосистеми, флору і фауну. Тут представлено лісові, болотні, річково-заплавні та лучні природні комплекси. Серед лісів найпоширенішими є соснові, менш — березові, збереглися також ділянки сосново-дубових, дубових та вільхових лісів.

Польсько-словацько-український транскордонний біосферний резерват ЮНЕСКО «**Східні Карпати**» — перший у світі трилате-

ральний резерват (сертифікат ЮНЕСКО від 2 лютого 1999 р.). Складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків на території трьох країн:

- Бешадський національний парк і два ландшафтних парки, що його оточують, — «Цісна Ветліна» і «Долина Сяну» в Польщі;
- Національний парк «Полонини» у Словаччині;
- Ужанський національний природний парк і Надсянський регіональний ландшафтний парк в Україні.

Українська складова території резервату становить 28 % (59,1 тис. га) його загальної площі. У межах резервату проходить Головний європейський вододіл. Цінність транскордонного біосферного резервату «Східні Карпати» полягає в наявності добре збережених типових лісових екосистем, зокрема букових та ялицевих пралісів, а також трав'янистих типів угруповань — гірськолучних полонин. Ця територія є однією з найбільших складових мережі NATURA-2000² і становить ключове ядро екологічної мережі Європи.

² Мережа охоронних ділянок є центральним елементом в охороні біорізноманіття на території країн — членів ЄС, складовими якої є рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення або руйнування, типи природних середовищ.

До складу української частини резервату увійшов природний регіональний парк «Стужиця», який має унікальні гірські екосистеми, зокрема незаймані букові ліси Українських Карпат, які разом із цінними природними ділянками Карпатського біосферного резервату, Ужанського національного природного парку та національного природного парку «Полонини» Словацької Республіки резолюцією 31-ї сесії Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Крістчерч, Нова Зеландія, 2007 р.) включено до переліку об'єктів Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Румунсько-український транскордонний біосферний резерват ЮНЕСКО «**Дельта Дунаю**» отримав сертифікат ЮНЕСКО 2 лютого 1999 р. Українська складова — Дунайський біосферний заповідник НАН України площею 50 253 га становить 6,8 % площі резервату. Дельта Дунаю належить до особливо цінних в екологічному плані природно-територіальних комплексів Європи. Тут знаходиться центр біорізноманіття світового масштабу, важливе місце гніздування та сезонних скупчень птахів, розмноження цінних промислових і рідкісних видів риб. Крім того, дельта Дунаю — наймолодша сформована природним шляхом частина суходолу на нашому континенті, вік якої становить 2—4 століття. Дельта Дунаю має надзвичайно динамічний і мозаїчний ландшафт, який включає озера, протоки, річкові рукави, болота, різні за віком острови. Основна частина дельти розташована в Румунії і перебуває під національною охороною з 1938 р., а у 1991 р. її включено до списку Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО.

Білорусько-польсько-український транскордонний біосферний резерват ЮНЕСКО «**Західне Полісся**» — другий у Європі і третій у світі тристоронній транскордонний біосферний резерват (сертифікат ЮНЕСКО від 11 липня 2012 р.). Його було створено об'єднанням трьох національних біосферних резерватів: польського «Західне Полісся», білоруського «Прибузьке Полісся» та українського «Шацький». Українська частина становить 28,5 % (75 075 га) загальної площі цього біосферного

резервату. Природоохоронні об'єкти розташовані на Чорноморсько-Балтійському (головному в Європі) вододілі басейнів річок Прип'ять і Західний Буг та мають спільні риси біорізноманіття. Основне завдання резервату «Західне Полісся» полягає у збереженні польських ландшафтів і системи карстових озер, одне з яких — Світязь займає площу 2 622 га і є найбільшим та найглибшим (макс. глибина 58,4 м) озером України.

Польсько-український транскордонний біосферний резерват ЮНЕСКО «**Розточчя**» — наймолодший біосферний резерват України (сертифікат ЮНЕСКО від 19 червня 2019 р.). Українська частина площею 74 887 га становить 20 % території резервату та являє собою територіальний комплекс, який включає 4 юридично визначені охоронні об'єкти: природний заповідник «Розточчя», Яворівський національний природний парк, регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» та орнітологічний заказник «Янівські чаплі». Резерват об'єднує не лише природно-заповідні території, а й транзитні зони, які належать місцевим громадам і не є заповідними: ліси Рава-Руського та Старицького лісгоспів і Магерівського лісництва. Резерват забезпечує сталий розвиток регіону Розточчя. Він охоплює окремі природоохоронні об'єкти у вигляді природних ядер для збереження біорізноманіття та передбачає відродження традиційних ремесел, народних промислів, пропаганду невиснажливого природокористування, збереження історико-культурної спадщини, проведення еколого-освітньої діяльності, розвиток «зеленого» туризму.

Перспективи розвитку. Основним напрямом подальшої діяльності НК МАБ України є забезпечення належного функціонування наявної національної мережі біосферних резерватів та її розширення шляхом створення нових об'єктів, у тому числі транскордонних, адже Україна межує з багатьма європейськими державами і має великі можливості для розширення співробітництва з ними щодо створення відповідної мережі транскордонних біосферних резерватів [13]. У цьому аспекті перспективними є території гірських масивів Карпат

на кордоні України і Румунії: Мармароські та Кузійські ділянки Карпатського біосферного резервату та Чивчино-Гринявські гори, де в 2009 р. було створено Верховинський (Івано-Франківська обл.) і Черемоський (Чернівецька обл.) національні природні парки. Поєднання цих парків із Закарпатським масивом передбачається на основі включення румунського природного парку «Гори Мармарощини» до майбутнього транскордонного біосферного резервату «Мармароські та Чивчино-Гринявські гори».

Також розпочато попередню роботу зі створення біосферного резервату з робочою назвою «Прип'ятське Полісся» в межах Київської, Житомирської та Рівненської областей. Проведено консультації з НК МАБ Республіки Білорусь щодо перспектив створення на Поліссі білорусько-українського транскордонного біосферного резервату.

На території Українського Придунав'я тривають роботи з визначення потенційних ділянок, які можуть бути включені до складу перспективного тристороннього молдовсько-румунсько-українського біосферного резервату в пониззі Дунаю і Пруту на базі румунсько-українського транскордонного біосферного резервату «Дельта Дунаю» та молдовського біосферного резервату «Нижній Прут», або ж буде створено окремий транскордонний молдовсько-український біосферний резерват.

Висновки. Отже, програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера» є найстарішою науковою програмою ЮНЕСКО в галузі збереження на-

вколишнього середовища. В Україні її діяльність координується Національним комітетом України з програми МАБ ЮНЕСКО, до складу якого входять провідні вітчизняні науковці, представники адміністрацій біосферних резерватів ЮНЕСКО та фахівці високого рівня із зацікавлених міністерств і відомств України.

Про визнання багаторічної діяльності НК МАБ України міжнародною спільнотою свідчить те, що за останні 15 років Україну втретє було обрано до складу Міжнародної координаційної ради — керівного органу Програми МАБ. За час попереднього перебування України у складі МКР МАБ протягом 2007—2015 рр. було багато чого зроблено для вирішення низки природоохоронних проблем національного та міжнародного рівня, зокрема створено 4 нових біосферних резервати ЮНЕСКО, в тому числі один транскордонний. Варто також зазначити, що впродовж 2015—2016 рр. представник НК МАБ України входив до складу Бюро Програми МАБ ЮНЕСКО та виконував функції віцепрезидента МКР МАБ. Крім того, українські фахівці 4 рази нагороджувалися премією програми ЮНЕСКО МАБ для молодих учених.

За пів століття своєї діяльності НК МАБ України накопичив значний науковий доробок, що поряд з міжнародним визнанням та підтримкою Секретаріату програми МАБ ЮНЕСКО дозволяє нам сподіватися на успішне подальше розширення національної мережі біосферних резерватів і досягнення цілей сталого розвитку.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. *What is the UNESCO Program “Man and the Biosphere”* (Shcho take prohrama YUNESKO «Lyudyna i biosfera»). Kyiv: Naukova Dumka, 1984.
[Що таке програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Київ: Наукова думка, 1984.]
2. International Co-ordinating Council of the Programme on Man and the Biosphere (MAB). First Session. Final Report. (9–19 November 1971, Paris). https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000002070_eng
3. Programme on Man and the Biosphere (MAB). Task Force on: Criteria and guidelines for the choice and establishment of biosphere reserves. Final Report. MAB report series, 1974, No. 22. https://books.google.com.ua/books/about/Task_Force_On_Criteria_and_Guidelines_fo.html?id=0d9ZzAEACAAJ&redir_esc=y
4. UNESCO. World Network of Biosphere Reserves. <https://en.unesco.org/biosphere/wnbr>
5. International Co-ordinating Council of the on Man and the Biosphere (MAB) Programme. 31st Session. Final Report (13–17 September 2021, Abuja, Nigeria). https://en.unesco.org/sites/default/files/sc-21_conf233_15-final_report-rev_3_en_0.pdf
6. International day for biosphere reserves. General Conference, 41st Session. (September 8, 2021, Paris). 41 C/37. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378842?1=null&queryId=83ed6322-4076-486a-ad93-319eeb674319>
7. Zagorodny A.G., Cherinko P.M., Poltoratska T.V. National Network of UNESCO Biosphere Reserves in Ukraine (to the 40th Anniversary of the National Committee of Ukraine for UNESCO Program “Man and the Biosphere”). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2014. (2): 55–66. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2014.02.055>
[Загородній А.Г., Черінько П.М., Полторацька Т.В. Національна мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні. *Вісник НАН України*. 2014. № 2. С. 55–66.]
8. UNESCO. Biosphere Reserves: The Seville Strategy and Statutory Framework of the World Network. Paris: UNESCO, 1996. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000103544>
9. Madrid Action Plan for Biosphere Reserves (2008–2013). <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001633/163301e.pdf>
10. A New Roadmap for the Man and the Biosphere (MAB) Programme and its World Network of Biosphere Reserves. MAB Strategy (2015–2025). Lima Action Plan (2016–2025). Lima Declaration. Paris: UNESCO, 2017. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247418.page=15>
11. International Co-ordinating Council of the Man and the Biosphere (MAB) Programme. Thirty-second Session. Presentation of the Technical Guidelines for Biosphere Reserves. SC-20/CONF.232/10 (September 29, 2020, Paris). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378682>
12. Shpak A., Cherinko P., Poltoratska T. Harmonizing relations between society and environment (to the 40th anniversary of UNESCO Program «Man and the Biosphere»). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2011. (2): 23–36.
[Шпак А., Черінько П., Полторацька Т. Гармонізуючи відносини соціуму з довкіллям (до 40-річчя програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»). *Вісник НАН України*. 2011. № 2. С. 23–36.]
13. Didukh Ya.P., Cherinko P.M. The concept of forming a system of transboundary biosphere reserves in the context of providing conditions for the transition to sustainable development of Ukraine. In: *National environmental policy in the context of Ukraine’s European integration*: Proc. Int. Conf. (October 27, 2010, Kyiv, Ukraine). (in Ukrainian).
[Дідух Я.П., Черінько П.М. Концепція формування системи транскордонних біосферних резерватів (ТБР) в контексті забезпечення умов для переходу на збалансований розвиток України. В кн.: *Національна екологічна політика в контексті європейської інтеграції України*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовт. 2010, Київ). Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2010. С. 25–30.]

Anatoly G. Zagorodny

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-6726>

Volodymyr G. Radchenko

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8679-1362>

Pavlo M. Cherinko

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1036-7223>

Viktor Yu. Reminnyi

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1363-3857>

IT'S ABOUT LIVE!

To the 50th anniversary of the Man and the Biosphere UNESCO Programme

This article provides a brief overview on the history of the UNESCO Man and the Biosphere Programme (MAB) and its 50 years of activity, achievements of National Committee of Ukraine for the period from 1973 until 2021. The following point is emphasized: the importance of biosphere reserves in the formation of new understanding of the relationship between solving environmental problems and sustainable development, conservation of biological and landscape diversity. Specific features of particular UNESCO reserves in Ukraine, their history and functions are described. The main tasks and prospects of the national network of UNESCO biosphere reserves in Ukraine are defined.

Keywords: biosphere reserves, biodiversity, sustainable development, environment, climate change, UNESCO Man and the Biosphere Programme.